

Мозаик истине о прошлости и садашњости Космета

Звонимир Пешић, потпуковник

Приказ књиге „Косово и Метохија – изазови и одговори“

„Ко држи Косово, тај не влада само простором Србије него и централном балканском облашћу“, записао је својевремено наш истакнути научник Јован Цвијић. Ту поруку имали су на уму еминентни експерти из политологије, географије, војних наука, права, економије, историје, демографије, филозофије, социологије, етнологије, уметности итд., који су учествовали на научном скупу „Геополитичка судбина Косова и Метохије“, одржаном у организацији Института за геополитичке студије у Београду јуна 1997. године, чији су радови објављени у Зборнику „Косово и Метохија – изазови и одговори“.

Књига има четири тематске целине. Текстови који се односе на геополитичку и уставноправну проблематику везану за тај простор садржани су у првом делу. Друга целина се односи на политичко-географске и демографске карактеристике те области. Трећи део обухвата историјска, културолошка, етнолошка и теолошка становишта, док четврту целину чини додатак с избором репродукција објеката сакралне, народне и војне архитектуре и примера културне и уметничке баштине Срба на Косову и Метохији. Већина прилога је обogaћена картама, шемама, табелама и графикама.

Аутори су пошли од сазнања да процес тзв. редизајнирања балканског региона још увек траје, што потврђују и актуелни догађаји на Косову и Метохији. Истовремено, њихова интернационализација и подизање на ниво прворазредног геополитичког проблема показују тежњу да се унутрашње питање Косова и Метохије измести на међународну раван. Према претходном искуству везаном за сецесионизам, такав недипломатски потез води у међународно арбитражање, које је до сада, без изузетка било на штету Срба.

Национални и државни интерес српског народа

Косово и Метохија су родно место нашег историјског и културно-цивилизацијског идентитета, средиште наше државности. Одатле се, сеобама и изгонима, географско средиште наше државе померало на север, до Панонске низије, па и даље. Многи од тих трагова већ

су затрти, идентитет је изгубљен, а остале су само сеобе, које нас прате као зла коб.

У садашње време наша држава је одасвуд изложена невиђеном притиску да реши тзв. косовски проблем, који је, наводно, једно од главних ограничења за њено укључивање у међународне политичке и финансијске институције. Посебном притиску прибегавају САД и ЕУ, па се, у вези с тим, намеће питање зашто светски центри моћи од СР Југославије траже да решава шиптарско питање мимо свих важећих стандарда за ту материју, како у међународном праву, тако и у политичкој пракси, и да ли у Европи постоји сличан пример да се од једне државе, као што је Србија (међународно признате још пре 120 година), тражи да део своје територије заокружи у територијалну аутономију за једну националну мањину. Такође поставља се питање како може да се објасни асиметричан став међународних чинилаца када је реч о статусу шиптарске мањине у Србији и Македонији. Јер, у првом случају за Шиптаре се тражи територијална, а у другом случају само културна аутономија. Шта се крије иза те чињенице: концепт слабљења српског чиниоца на Балкану, или је реч о нечему другом? Аутори књиге се залажу за уравнотежен третман питања везаних за мањине у свим балканским државама, оспоравајући интенције да се муслиманско питање у овом делу Европе решава искључиво на штету српских националних интереса и, дакако, територија. Такође, не треба сметнути с ума чињеницу о дубокој кризи албанске државе, која је запала у потпуну самодеструкцију државе без одређеног идентитета.

Геополитичка садашњост Косова и Метохије

Косовскометохијски чвор неразмрсиво је увезан у 20. век, а нарочито је запретен у федералном устројству друге Југославије (1945–1991). Косметско питање, међутим, поставља се српском народу много дуже и, по историјској вертикали, надилази савремено доба, трајући дуже од пола миленијума. Косово је досегло висине непроцењивог мита – од средњовековног нестанка до нововековног настанка српске државе. Косовско предање је више од етике и обичаја везаних за трагичну свест о изгубљеној држави, оно је, као завет, преношено кроз време и простор, из генерације у генерацију, до наших дана.

Срби се према Шиптарима на Косову и Метохији односе као према једној од националних мањина, а не као према паралелном народу, што искључује ниво међународних, а поготову међудржавних односа. Друга страна, шиптарска, одвојеност и удвојеност испољава према СРЈ и Србији и кроз масовну грађанску непослушност и нелојалност. Шиптарски сецесионизам уобличен је кроз покрет политичке алтернативе и псеудоинституције тзв. паралелне државе, која је по обележјима антисрпска и антијугословенска јер је изграђена на претпоставкама потпуне државне алтернативе Републици Србији и СРЈ, уз пропагирање независне шиптарске „Републике Косово“ односно стварања тзв. Велике

Албаније. Таквом стању знатно доприноси и међународни чинилац, који је, од почетка кризе шиптарско, односно албанско питање држао у стању манипулативне отворености. Сада је јасно да се то питање узима као најважнији адут за саму завршницу постдејтонског јужнословенског конфликта, с израженим настојањем да се интернационализује кроз активно међународно посредовање. Будући да захтев шиптарских сепаратиста за преузимање права на државу у држави, а потом и на државу изван државе, до уједињења с другом државом (Косово с Албанијом), није упућен само српској страни, него, много више, међународним чиниоцима, он за српску (и југословенску) државу, као позив на отворену интервенцију, није само нелегитиман него је и нелегалан.

Противно европским стандардима

Заједничко обележје свих иностраних предлога за решавање косовско-метохијског проблема јесте неприхватање постојећег уставног поретка на Косову и Метохији, као и залагање за темељито унутрашње преуређење Србије, односно СР Југославије. Предлози се, при томе, крећу од веома широке аутономије са политичким статусом асиметричне федералне јединице до могућности отцепљења и успостављања државне независности Косова и Метохије.

Обавезујући европски стандарди налажу Србији и СРЈ да Арбанасима на Косову и Метохији пружи културну и верску аутономију зарад унапређења и очувања њиховог етничког идентитета. Такође, у обавези су да им обезбеде образовање на матерњем језику, али без тзв. просветне аутономије (утврђивање самосталних наставних програма у јавним школама које се финансирају из буџета Србије). У оквиру Устава и закона имају право и на општинску самоуправу тамо где су бројно у већини, али не по етничком праву, већ по задобијеној већини на општинским изборима. Све преко тога, посебно територијална аутономија, која има државне атрибуте (законодавство, судство, полиција), није засновано ни на каквом обавезујућем европском стандарду о правима етничких, културних, верских или језичких мањина, нити је обавеза било које државе.

У важећим документима усвојеним на Конференцији о људској димензији КЕБС-а јуна 1990, у Копенхагену, искључиво се зајамчују индивидуална права и забрањује дискриминација на етничкој, националној, расној или верској основи. Ниједно од значајних права, међутим, не подразумева делатност или поступак којим се нарушава територијални интегритет државе у којој одређена национална мањина живи.

Права мањина према међународном праву

Општи систем заштите, наглашавају аутори, најпрецизније се може оквалификовати као индиректни систем заштите мањина. Наиме, поучена негативним искуством у вези с посебним институтима за заштиту

мањина у Друштву народа (пре Другог светског рата), што је резултирало бројним злоупотребима, у Повељи Уједињених нација зашита мањина поставила је на индивидуалистичку основу. Тачније: стриктно поштовање основних права и слобода појединаца основ је за регулисање и заштиту статуса мањина у систему Повеље Уједињених нација. Титулари права мањина, посебно апострофирани у документима УН, јесу „припадници групе“, а не „група као целина“. Дакле, нагласак је на заштити лица која припадају националним мањинама и која та права уживају било појединачно, било у заједници с осталима.

Партикуларни системи заштите мањина могу да се конституишу на основу споразума заинтересованих држава (обично суседних) или једностраним актима државе који су, по правилу, изнад нивоа општих режима заштите мањина. Тако је, на пример, систем заштите мањина који је установљен у оквиру Друштва народа практично био партикуларни режим, јер је био наметнут мањем броју држава које су створене или територијално проширене после Првог светског рата.

У предлозима за решавање питања у СРЈ, укључујући и положај албанске мањине, који су се на међународном плану појавили након избијања грађанског рата на тлу СФРЈ, тежи се ка успостављању партикуларних режима заштите мањина. Њихов ембрион, наводи се у Зборнику, садржи међународни пакет о грађанским и политичким правима (1966), којим се издвајају културна права припадника мањина и, на тај начин, извлаче из општег корпуса основних права и слобода човека. У разради партикуларног приступа заштите мањина најдаље се отишло у европским институцијама, посебно од краја деведесетих година, када су донесена бројна акта посвећена питањима заштите мањина у оквиру КЕБС-а.

Права мањина у правном систему Савезне Републике Југославије

Извесни елементи партикуларног уређења положаја мањина постоје и у југословенском правном систему, у Уставу СРЈ, у одредбама које се тичу положаја припадника националних мањина, садржани су, у основи, права која произилазе из општег концепта заштите мањина. То су: равноправност по основу националне припадности; опште зајамчење права на очување, развој и изражавање етничке, културне, верске, језичке и друге посебности; право на употребу националних симбола; право на паралелну службену употребу језика и писма са српским језиком на подручјима где живе; слобода изражавања националне припадности и необавезност националног изјашњавања, као и слобода изражавања националне културе; слобода службене употребе свог језика и писма и право на преводиоца у кривичном поступку; право на школовање на матерњем језику; право на јавно обавештавање на свом језику; право на оснивање просветних и културних организација или удружења; право на успостављање и одржавање несметаних међусобних

односа у СРЈ и изван њених граница са припадницима своје нације и право да учествују у међународним невладиним организацијама, али не на штету СРЈ или републике чланице.

У вези с положајем албанског живља на Космету, наводи се у књизи, треба узети у обзир неколико изузетно важних околности:

а) основна идеја заштите мањина јесте у томе да се мањинама као делу становништва једне државе које је бројно инфериорно гарантују како основна права и слободе човека, тако и суплементарна (допунска) права, која треба да им омогуће да очувају свој национални и културни идентитет. Подела мањина према бројности, која би се одражавала и на њихов правни положај уопште, садржи елеменат инструментализације установе заштите мањина, с једне стране, и може значити дискриминацију различитих мањина према критеријуму њихове бројности, с друге стране;

б) разлике у бројности појединих мањина, полазећи од принципа једнакости мањина без обзира на њихову величину, треба изражавати индиректно, кроз институције уставног и политичког система државе. У вези с тим, унутрашња административна подела државе ствара могућност за остварење специфичних циљева већих мањинских група. У конкретном случају, концепт аутономије уграђен у уставни систем Србије јесте оптималан оквир;

с) принципом једнакости мањина, као корелатом принципа једнаких права и слобода појединаца, сугерише се конституисање универзалног режима заштите мањина који би био инкорпорисан у опште међународно право. Очигледно је, међутим, да до конституисања универзалног режима заштите мањина неће доћи у скорој будућности, посебно стога што извештај број земаља укључујући и неке велике земље, не признаје институт мањина као институт јавног права, већ мањинску припадност, изричито или прећутно, третирају као интимно осећање појединаца.

У књизи је анализирана и економска сецесија, настала после неколико успешно изведених и међународно политички легализованих сецесија у периоду од 1990. до 1992. године, а разматрани су и економски аспекти сецесије једног подручја, и то у три фазе: председесионистичка фаза, период одвајања од матице и оспособљавање за самосталан економски живот.

Иако Шиптари настоје да загосподаре првенствено на основу своје многољудности и код њих је очигледна трајна опсесија тлом, које их скоро митски нагони на освајање српског простора. Тај геополитички наступ, поручује се у књизи, ослоњен је на снажан осећај вредности земље и дубоко је укоренjen у колективном шиптарском инстинкту. Земља је за Шиптаре неизмерна вредност и има скоро хтонску снагу. Срби рационално заснивају интегристичке уставне и геополитичке напоре, а постепено се дезинтегришу, узастопно губећи просторе, док Шиптари, не знајући за основне појмове геополитике, људском масом задобијају нова просторства. Срби делују из убрзаног демографског

опadaња, док је Шиптарима политичка снага похрањена у запањујућем демографском расту – људској експлозији, која стреми новим територијама. Шиптари геополитичке циљеве достижу демополитичким средствима! Реч је, дакле, о упадљивој српско-шиптарској геополитичкој и демополитичкој асиметрији.

У Зборнику је предочено османаест сценарија, с назнакама 64 варијанте и подваријанте уставне, односно хипотетичке будућности Косова и Метохије. То је наиме, скраћено теоретско разматрање могућих решења, са свим недостацима и предностима.

Војностратешки значај Космета за Југославију

За схватање значаја простора Космета посебно су вредни радови у којима се то подручје анализира с војностратешког гледишта. Територија Косова и Метохије обухвата површину од око 10.800 квадратних километара, што износи око 12,2 одсто целокупног државног простора Србије. Космет припада централном делу „критичног простора“ на Балкану, који обухвата троугао: Скопље – Софија, Софија – Краљево и Краљево – Приштина – Скопље. То је, истовремено, и централни маневарски простор за извођење војних операција на Балкану, с изузетно значајним комуникацијама и стратешким чвориштем у Нишу. Маневарски аспект „Критични троугао“ на Балкану скоро је идеалан за маневар – ниједно полуострво у Средоземљу нема такве маневарске карактеристике. На северу Апенинског полуострва, на пример, испречиле су се Алпе, а на Пиринејском полуострву – Пиринеји, док је из „критичног простора“ на Балкану омогућен маневар у свим правцима, а нарочито излазак у Панонску низију. Моравска долина у целини припада СР Југославији, односно Републици Србији. Пошто је она на Балкану централна, а тиме и најважнија природна проходна зона између Панонске низије и Егејског мора, њена улога са становишта извођења копнених операција таква је да чини кичму система одбране наше земље. На северном делу те зоне налази се Београд, који је једна од највећих и најзначајнијих капија Балкана. Када је реч о војним операцијама општим смером север – југ, Београд је и војногеографско средиште Балкана, већег дела Панонске низије и Западних Карпата.

Према месту у оквиру државног простора Србије, Косово и Метохија имају велики геополитички, геостратешки и војни значај. То је простор који је размештен на југу државног простора СР Југославије и Србије, према Македонији и Албанији. У Македонији, која је географски центар Балкана, налазе се стране војне снаге, које су, поред формалног мандата УН (УНПРЕДЕП), фактички под директном контролом и доминацијом Сједињених Америчких Држава. Такође, целокупна Албанија, нарочито након њеног урушавања као државе у кризи на почетку 1997. године, под међународним је војним протекторатом, уз пресудан утицај америчке стратегије. Дакле, Косово и Метохија су

део државног простора који покрива целу дужину државне границе Србије према Албанији и око две трећине границе према Македонији. На основу поређења стратешке дубине Србије с просторном дужином Косова и Метохије, како по крајој, тако и по дужој оси, може се закључити да простор Косова и Метохије, с обе осе, обухвата око 100 километара стратешке дубине Србије. Ако се зна да је стратешка дубина Србије мала, нарочито по крајој оси (исток – запад), оцена о великом стратешком значају тог простора за Србију и СРЈ још је снажније поткрепљена. Наиме, простор Косова и Метохије обухвата готово две трећине дубине Србије на њеним јужним границама, па би се, у случају да се тај простор нађе изван граница државног простора Србије, њена стратешка дубина svela на педесетак километара.

Косово и Метохија обједињују српски етнички простор и повезују га с околним геостратешким просторним целинама – пре свега с Македонијом и Албанијом, а посредно и са Босном и Херцеговином, као и с исламским простором на Балкану – све до Мале Азије. У стручним круговима географа, геополитичара и војних експерата наглашава се да је тај простор „меки трбух“ Србије.

Са Косова и Метохије, преко четири пролаза (планинска превоја), остварује се веза са српским делом Рашке области и Црном Гором: преко Чакора ка Андријевици, пролазом Газиводе ка Новом Пазару, преко Рожаја ка Иванграду и преко Рашког пролаза ка Рашкој и Краљеву у долини Западне Мораве, и даље ка Поморављу и Шумадији, као епицентру савремене Србије. Преко превоја Мердаре и Преполца са Косова и Метохије одмах се упада у Топлицу, односно у Понишавље, а одатле, на северу, у Поморавље, на југу у долину Јужне Мораве, а на истоку у долину Нишаве. Управо одатле води тзв. источни балкански коридор и наша стратешка веза са Истанбулом и Црним морем. Из јужне српске покрајине, преко Кобнчуљског пролаза улази се у долину Јужне Мораве, а одатле се остварује директна просторна веза с Кумановском котлином, на југу, и ширим регионом Врања, на истоку, и ка граници с Бугарском. Област Косова и Метохије посредује све просторне везе између Србије и Албаније. Први комуникацијски правац води долином Дрима ка Призрену, а други много неповољнијим пролазом Ђафа Прушит ка Ђаковици. Такође, Качаничком клисуром и Качаничким пролазом на правцу Урошевац – Скопље остварује се просторна веза између дела Југославије и Македоније.

У оквиру српског етничког простора, Косово и Метохија, као сакрално-географско, духовно и историјско средиште целокупног српског народа и његовог културно-цивилизацијског идентитета, спајају у јединствену етничку просторну целину све његове делове: Рашку област, као историјско средиште српске државе, Поморавље (западно и јужно) и Понишавље, као кичмене спојнице савременог геостратешког и геополитичког положаја Србије као матичне државе свих Срба. Такође, Косово и Метохија чине средишњу линију спајања српског етничког бића и његових територија у јединствену целину на његовом

јужном геостратешком крилу: од Кумановске котлине на исток, преко Рашке области у центру и Црне Горе на западу и јадранског поморја и приморја. И обрнуто, евентуалним изузимањем Косова и Метохије из састава српског етничког простора та веза би нестала, а на дубини и ширини од око 100 km отворио би се „меки трбух“ Србије, кроз који и преко којег би се наставило цепање и даља дезинтеграција српског етничког простора у свим правцима: на запад, северозапад, север и исток.

Евентуалним изузимањем Косова и Метохије из састава Србије у српском етничком простору настала би веома широка и дубока просторна бреша, с тенденцијом да се стално шири и, сразмерно томе, методом „пиране“ стално „нагриза“ и умањује српски етнички простор. У таквом геополитичком сценарију Косово и Метохија би у потпуности задобили исламски предзнак и попримили вишеструку геополитичку улогу: прво, да подупру остварење пројекта „Велике Албаније“, превасходно на рачун српског етничког простора; друго, да оснаже тзв. северни исламски клин, који би засекао у средиште српског етничког простора (Краљево – Ниш – Крагујевац), и треће, да подупру пројекте разбијања СРЈ, и то тако што би се спајањем Косова и Метохије и Рашке области, као муслиманске просторне целине, фактички територијално раздвојиле Србија и Црна Гора.

Тај део Србије налази се на самом средишту „зелене исламске трансверзале“, тј. на правцу новог исламског похода на Европу, чији је стратешки посредник Турска, и то, како се наводи у књизи, у двострукој улози: прво, да посредује америчке стратешке интересе у исламском свету, и друго, да буде америчка противтежа немачкој превласти у централној Европи и на Балкану, а нарочито да се осујети планирано немачко овладавање ширим базеном Црног и Каспијског мора. Све то, наравно, треба сагледавати и у оквиру америчке иницијативе за интегрисање југоисточне Европе, у чему би Турска требало да има пресудну улогу, тј. да се на мала врата, и упркос противљењу ЕУ, дубоко инволвира у европске токове и процесе. С Албанијом, то је посебно наглашено у књизи, Космет не чини целину ни по конфигурацији терена, а ни по привредним и другим ресурсима.

Страни интереси

У свим геополитичким пројекцијама Запада на Балкану, нарочито америчким, албански чинилац има наглашену улогу – наводи се у Зборнику. Реч је о посредовању новог продора ислама на Балкан, и даље у Европу, давању стратешке улоге Италији, коју је добила у подели задатака унутар НАТО-а, на његовом јужном стратешком крилу и Средоземљу, и у балансирању стратешког интереса српског чиниоца као потенцијалног посредника руске и словенске геополитике на Балкану. То балансирање се, пре свега, односи на једну од оса балканског геополитичког чвора – осу североисток – југозапад, којом је традицио-

нално водио руско-словенски геополитички и стратешки утицај на балканска политичка збивања. Због евентуалног остваривања америчке иницијативе SECI, и снажног присуства Немачке у Подунављу и црноморском басену, та оса ће добијати све већи значај да би се Русији трајно онемогућавало да у било којем погледу учествује у расподели моћи у том све значајнијем стратешком региону Европе. Само непосредним „запречавањем“ природних праваца руске геополитике од Каспијског и Црноморског региона ка средишту Балкана наставиће се слабљење српског чиниоца на Балкану као потенцијалног ослонаца евентуалне руске балканске геополитике. Постоје два метода за остваривање тог циља: просецање православне вертикале која води од Белорусије (практично од Балтика), преко Украјине, Молдавије, Румуније, Бугарске, Македоније и Грчке, до Егеја и Средоземља, и јачање исламског окружења Србије, пре свега Албаније и муслиманске Босне. Правац протезања „зелене трансферзале“ такав је да пресеца Балкан на две целине – на континентални и приморски део. Континентални чине северна Бугарска, централна, северна и делом јужна Србија и Република Српска. Приморски део чине Грчка, Црна Гора и источна Херцеговина. Пошто је општи правац протезања трансферзале југоисток – северозапад, у појасу земљишта које је мање-више демографски обележено припадношћу локалног становништва исламској религији трансферзала је, стицајем историјских околности, пресекла оба стратегијска правца меридијалног смера у централном делу Балкана (моравско-вардарски и колубарско-ибарско-пелагонијски).

Без Косова и Метохије Албанија не може да испуни стратешку улогу коју јој је Запад наметнуо у геополитичким играма на Балкану, јер тој држави недостају сви неопходни ресурси на којима се заснивају најзначајнији елементи и показатељи државне моћи: просторна стратешка дубина, демографски потенцијали и привредни и природни ресурси као основ економске моћи државе. Људска права и права националних мањина, као и потреба унутрашње демократизације Србије и СРЈ, у томе имају потпуно споредан значај, тј. имају улогу димне завесе за притиске мотивисане искључиво геополитичким и геостратешким разлозима.

Реметилачки чинилац безбедности на Балкану

У оквиру актуелних догађања на Космету поставља се питање коме светски центри моћи желе да предају у руке судбину косметских Шиптара, односно зар је могуће да не виде да би евентуална територијална и политичка самосталност Космета изазвала најтеже последице управо по шиптарско становништво. Та државна аутономија не би могла да опстане на тероризму и наркоидентитету, осим као високо криминализовани ентитет, одакле би стално зрачиле опасности по непосредно суседство и цели регион.

Високи степен повезаности шиптарског сепаратизма с политичким и интелектуалним елитама државе Албаније друга је негативна чињеница те борбе за потпуно политичко и територијално издвајање косметских Шиптара из државног система Србије. Албанија се у 20. веку више пута распадала, и то увек када се Балкан нашао у дубокој кризи. Штавише, само у овој деценији Албанија се распадала два пута: 1990. и 1997. године, и то на основу унутрашњих противуречности, под утицајем помањкања државнотворности Албанаца и услед недостатака политичког идентитета и државне традиције. Очигледно је да је Албанија вештачка творевина, настала као чедо које су изнедрили спољни чиниоци, и као таква не може да опстане без спољног протектората. Отуда, кад год се нађе очи у очи са самом собом, Албанија се распада или улази у потпуну кризу идентитета, па се поставља питање како се може процес политичког освешћивања Шиптара на Космету везивати за непостојећи идентитет Албанаца и Албаније. Уместо да се Албанија третира као главна сметња и опасност по балканску безбедност, њој се недржавнички подгрејава илузија о потреби стварања „Велике Албаније“, и то искључиво на рачун националних територија у Србији и Црној Гори и, делимично, у Мекедонији и Грчкој. Концепт и пројект „Велика Албанија“ стално ће бити отворена претња стабилности граница на Балкану, и зато се мора оценити као реметилачки чинилац балканске безбедности. Уместо везивања за Албанију, политички би било мудрије да се решење шиптарског питања тражи у оквиру држава чији су они држављани, а не према концепту мењања државних граница суседних држава.

Концепт шиптарске стратегије

Шиптарска сепаратистичка организација своју прагматичну политичку историју заснива на бујанској конференцији, одржаној 1943. године, када је изнесен захтев за територијалном независношћу Косова и Метохије. Након периода политичко-административне управе Србије над Косметом (1945–1966), афирмисала се и развијала сепаратистичка организација, која је имала посебан политички успон у периоду од 1974. до 1981. године. Уставом Србије (1990) поништена је позиција Косова и Метохије као конститутивног дела југословенске федерације, па је до 1990. године сепаратистичка структура деловала институционално, а од доношења „Качаничког устава“ и сепаратистичких избора, у мају 1992, делује као паралелна власт на Косову и Метохији.

Стратегија сепаратистичке политике Шиптара на Косову и Метохији грађена је до 1990. године кроз званичне институције система, на злоупотреби уставног положаја те покрајине (Устав из 1974). Прва фаза је трајала од 1967. до 1974. године, када је сепаратистичка организација искористила прилику да оптужи српску политику до Брионског пленума. Шиптари су у том периоду дефинисани као жртве политичког и полицијског терора, а албански сепаратисти су своје

аспирације демонстрирали насилљем 1981. године. Убрзани развој Косова и Метохије, са статусом неразвијене области у СФРЈ, један је од елемената који су охрабрили сепаратисте. Они су у периоду 1968. до 1989. године били усмерени на стабилизовање и стварање сепаратистичког општенодродног покрета. Главна упоришта шиптарског сепаратистичког језгра била су у врху Савеза комуниста Косова и Метохије, на Универзитету у Приштини, у Академији наука и уметности те покрајине и државним органима, пре свега у полицији и судству, а касније и у привредним структурама, образовању и здравству. Сепаратистичка мрежа у тој покрајини била је повезана са сепаратистичким представницима у државном и партијском врху СФРЈ, а касније су за своје интересе лобирали код политичких представника Хрватске и Словеније.

Сепаратистички покрет је 1981. године стасао у јаку организацију, с политичким, пропагандним, лобистичким и сепаратистичким крацима. Политички део покрета био је синхронизован на релацији: покрајине – Република Србија – савезни врх, у одбрани Устава СФРЈ из 1974. године. Перфидно и брутално насиље сепаратиста толерисано је у полицији и судству, што је довело до великог исељавања Срба (десетине хиљада) са Косова и Метохије. Од 1991. године на Косову и Метохији ојачао је исламски чинилац, као сегмент сепаратистичког покрета и резултат утицаја албанске наркомафије.

Процене садашњег броја Шиптара на Косову и Метохији су преувеличане. Руководиоци албанског становништва одбили су учешће у попису становништва 1991. године да би наредних година могли да говоре „о два-три милиона Албанаца на Косову“. На пример, на Косову и Метохији 1981. године било је свега 1.226.738 Албанаца.

С геополитичког становишта треба ценити, с једне стране, географски положај територије Косова и Метохије, а с друге стране значај природних ресурса. Косово је веома богато угљем, оловом, цинком, сребром и другим минералима. Ако су Косово и Метохија стара српска земља која је силом отета и „етнички очишћена“, како се то у садашње време каже, српски народ има право да искористи део тих богатстава.

Манипулације после „хладног рата“

Микронационализми који се јављају широм света значајан су чинилац у спољној политици САД и чине ударну снагу у разбијању постојећих механизма међународних односа, па их оне свесрдно помажу. Подразумева се да то чине на селективан начин, тј. само на подручјима која се уклапају у њихове интересе. У таква подручја спада и регион Косова и Метохије, што се види и из закључка Комитета за спољне послове Конгреса САД из 1992. године, у којем се наводи: „Активирати Косово када год треба издејствовати уступак Београда“. Дакле, Косово и Метохија су манипулативни елемент у политици једине суперсиле. Њено стратешко опредељење у односу на тај простор најавио је још 1991. године тадашњи министар спољних послова Џејмс Бејкер, конста-

тујући да Србију треба свести на „преткумановску Србију“. Код нас се, на жалост, о томе није писало, вероватно због тога да се „не узнемири јавност“. И у самој Америци та изјава није много коментарисана, већ је пажња скренута на увек изнова припреману причу о „бризи за права човека“.

Полазну тезу о „новој архитектури Европе“, тј. о њеном преструктурирању, поставио је Џорџ Буш, председник САД, 1991. године, а она се своди на то да након сваког великог рата победник има право да поставља темеље света будућности. Америка се прокламовала за победника у „хладном рату“ и, следствено томе, присвојила право да постави темеље света будућности – света 21. века. Међутим, та теза је наишла на жесток отпор широм света: наметнуло се питање да ли је „хладни рат“ уопште завршен, односно да ли се новонастала ситуација може изразити у смислу победе и пораза с обзиром на то да тај процес није завршен. Но, значајнија од тога јесте чињеница да Америка није поставила јасне принципе „новог“ света, нити је оформила одговарајући категоријални апарат.

Стратегија управљања кризама постала је званична стратегија коју је НАТО усвојио на самиту у Мадриду. Њена суштина је у томе да се кризама управља на начин и према сценаријима који обезбеђују остваривање стратешких интереса оних центара моћи који су на њеном челу. Међутим, на самиту НАТО-а испуштен је веома важан део те званичне стратегије: изазивање криза, као да су појаве те врсте нешто самоникло, самопроизведено, као да се не зачињу у реалном животу и на реалном тлу. А зна се да кризу најчешће производи онај ко жели њоме да управља. Бројне екипе стручњака стрпљиво проучавају регионе који имају стратешки значај за светске хегемоне, проналазе и обрађују кризне тачке и кризне појаве, сагледавајући како се и којим методом најједноставније може изазвати криза. О томе се раде и замашне студије. Некада су те послове обављале централе обавештајних служби, а у садашње време њима се баве и разне невладине, тзв. хуманитарне организације и експертске и студијске установе које се ките атрибутима стручних и научних, и од држава и влада независних установа. Такве студије, са препорукама и закључцима, дају се на увид јавности, али се и посебним каналима шаљу на одређене државне адресе и утицајне центре одлучивања. На тај начин постижу се два циља: прво, ствара се одређени лоби за решења која се у студијама предлажу и, друго, пружа се експертска подршка државним органима за одлуке које они доносе.

Последњих година интернационализација косметског питања је достигла драматичне размере, па су САД, као најјача светска сила отворено условиле скидање спољног зида санкција решавањем тзв. косовског питања. Шта се под тим решењем подразумева нико од званичних лица САД није отворено рекао. Проблем се намерно замагљује да би се ниво аспирација могао подешавати према интересима САД, без обзира на Србију и Шиптаре, за чији се рачун, наводно, тражи решење. Уосталом, у основи управљања косовско-метохијском кризом

јесте жеља да се она не реши у институцијама система Србије и СР Југославије, већ да се решење наметне спољном арбитражом тзв. међународне заједнице, а то практично значи арбитражањем Сједињених Држава. Такозвани велики свет, који је потпуно умешан у косметски проблем, напосто не да да се криза реши, јер му је она потребна да би подручје јужног Балкана, а посебно српски етнички простор, могао да „меси“ према сопственим мерилима.

Упозорења из прошлости за будућност

У књизи *Косово и Метохија – изазови и одговори* подробно су наведени сви значајни подаци из прошлости на основу којих се сагледава настанак и развој великоалбанске идеологије и стратегије. Такође, одсликана је и измена етничке структуре у корист албанске популације. Наиме, услед исламизације и албанизације, на простору косовског вилајета се, према подацима Јована Цвијића, од 1878. до 1912. године иселило или је у турским и албанским зулумима нестало око 150.000 Срба. То показује да се у концептима територијалне и етничке Албаније од осамдесетих година 19. века Косову придавао приоритетан, стратегијски значај. На основу пројекција великоалбанске идеологије, стратегије и пропаганде, може се извести и неколико закључака:

- Косово и Метохија су незаобилазна димензија геополитичке упућености и међузависности Југославије и Албаније. Готово све албанске владе током протеклих деценија злоупотребљавале су своје легитимно право да се интересују за положај својих сународника у Југославији и претварале у деструктивни патернализам;

- у вишедеценијској антијугословенској албанској пропаганди формулисано је неколико стереотипа, који су постали основна полазишта за протежирање великоалбанског стратегијског пројекта, у којем Косово има прворазредни значај;

- програм о уједињењу, сачињен у време Призренске лиге 1878. године, понавља се у неизмењеном облику као општеприхваћени национални идеал и политички циљ свих Албанаца.

- већ деценијама се на Албанце у Југославији и Грчкој, а одскора и у Македонији, гледа као на „угрожени део нације“. При томе се упорно говори и пише да је, зловолјом великих сила и грабежљивим понашањем суседних држава (Србија, Црна Гора и Грчка), Албанцима нанета неправда када је на Лондонској конференцији 1912–1913. године половина „етничких“ албанских територија остављена изван граница Албаније. Стога се путем меморандума упорно тражи редефинисање албанских граница и користе кризне ситуације за сврставање уз оне који би им у томе могли највише помоћи;

- свака годишњица албанске независности и обележавање Дана албанске заставе користе се за подсећање да су на скупу у Валони, 28. новембра 1912, били присутни представници „свих албанских територија“. При томе, наглашава се смисао поруке коју је у име делегације

косовских Албанаца тим поводом пренео Иса Бољетини, поздрављајући уједињење Албаније. Тако се стално потхрањује и покушава легализовање сецесионистичког покрета Албанаца у Југославији, који већ деценијама има снажно упориште на Косову и Метохији;

– насилно остварена етничка преминација и албанизација Косова и Метохије, толико је заострила односе између Срба и Албанаца да се њихов крајњи исход тешко може предвидети.

Поуке и поруке садржане су и у подацима колико је становника других националности напустило своја огњишта на том простору. Само у периоду од 1941. до краја 1987. године са Косова и Метохије је исељено више од 500.000 Срба и Црногораца. У периоду од 1961. до 1987. године на територију „уже“ Србије, под притиском рафинираног и ефикасног система дискриминације по основу националне припадности, са Косова и Метохије досељено је око 130.000 лица српске и црногорске националности.